

פרוטוקול מס' 166

מישיבת ועדת העבודה והרווחה
יום שני, י"א בסיוון התשנ"ז (16 ביוני 1997), שעה 9:30

נכחו: חברי הוועדה: מקסים לוי - היו"ר
אפי אושעיה
שמריהו בן צור
תמר גוז'נסקי
סופה לנדבר

מוזמנים:

הה"כ אחמד סעד
אנה גלוק - מנהלת המחלקה להסבת אקדמאים - מהעו"ר, משרד העבודה והרווחה

נג'יב מועדי
יעקב נזרי
ד"ר כמאל חואלד
ערסאן עיאדאת
עדנאן עמשה
טארק אבו חגלה
עלי אסדי - מנהלת המחלקה להסבת אקדמאים - מהעו"ר, משרד העבודה והרווחה

מנחם זינדל
מחמוד מפרע
ד"ר אסעד גאנם
פרופ' ראובן חן
פרופ' ג'ימי ויינבלט - ממונה על משימות מיוחדות, נציבות שירות המדינה

ד"ר יורם פרי
שושי בר
אבי צרפתי - חבר הנהגת ההסתדרות הכללית החדשה

מנחם זינדל
מחמוד מפרע
ד"ר אסעד גאנם
פרופ' ראובן חן
פרופ' ג'ימי ויינבלט - ממונה על משימות מיוחדות, נציבות שירות המדינה

מלגות "מעוף" מטעם קרן כהנוב וות"ת
מנהלת תחום אבטלה
מנהל אגף גימלאות מחליפות שכר

מנהלת הוועדה: חנה פריידין

קצרנית: ימימה פרלס

סדר-היום:

מצבם של האקדמאים הערבים - (הלס"י) - ח"כ אחמד סעד

מצבם של האקדמאים הערבים - (הלס"י) - ח"כ אחמד סעד

היו"ר מקסים לוי:

אני פותח את הישיבה.

אנחנו דנים היום במצב התעסוקה של האקדמאים הערבים בישראל. ח"כ אחמד סעד, בבקשה.

אחמד סעד:

העליתי את העניין בכנסת, כי בעיית התעסוקה של האקדמאים הערבים הולכת ומחמירה. אפילו הסקרים הרשמיים מצביעים על כך שבתחום הזה האפליה בולטת נגד האקדמאים הערבים. מדובר בתעסוקה בשירות המדינה, בחברות ממשלתיות ובכל הדרגים הגבוהים. בכל התחומים האלה כמעט שאין אקדמאים ערבים. לפני שנתיים עשיתי סקר שהראה ש-42% מתוך 16 אלף אקדמאים הערבים היו מובטלים או שלא עבדו בהתמחות שלהם. ישנם מהנדסים שעובדים בבניין או הופכים להיות מורים. התחום היחיד בו נקלטים האקדמאים הערבים, הוא כמורים במערכת החינוך. בערך 37% מהאקדמאים הערבים שעובדים, נמצאים במערכת החינוך, כשחצי מהם עובדים במגזר היהודי. ישנה מדיניות של אי שילוב הערבים על בסיס שיוויוני. אפילו במשרות שהם עובדים בהן בשירות המדינה, אין ערבים בדרגים הגבוהים, אלא בדרגים הנמוכים.

הבעיה חמורה ביותר במדיניות של הקואליציה החדשה. ישנה גישה סלקטיבית של עשיית מאמץ לשלב את האקדמאים הערבים, אבל רק אלו שהם בוגרי זרועות הביטחון, וזה כתוב בקווי היסוד של הממשלה. בקשתנו כאזרחי המדינה, היא שהגישה אלינו תהיה גישה כאל אזרחי המדינה. זאת הזכות שלנו לשיוויון. הממשלה הקודמת עיבדה תוכנית, אבל השאלה היא מה היא יישמה מהתוכנית הזאת. היא לא פתרה את הבעיה. זאת בעיה שנמשכת ומחמירה מאז קום המדינה. צריך לחשוב יחד איך לפתוח את כל הדלתות הסגורות בפני האקדמאים הערבים, בין אם זה בשירותי המדינה, ובין אם זה בחברות ממשלתיות. צריך לעבד פרויקטים שיפתרו את הבעיה. יש כאן משבר חמור של האקדמאים.

בזמנו סיפרתי על מישוהו בעל פוסט-דוקטוראט, אחד מהמצליחים ביותר. כל החברים שלו הם כבר בעלי משרות גבוהות, ואילו הוא מובטל עד היום, והוא כבר בן 42. הוא מוכשר מאוד, אבל לא השיג משרה, כי הוא ערבי. זהו אות קלון לכל המדינה, ולא רק לערבים. אי השיוויון פוגע באופי הדמוקרטי של המדינה הזאת. אם למדינה יש גישה גזענית לאומנית נגד הערבים, היא אף פעם לא תהיה דמוקרטית.

היו"ר מקסים לוי:

ח"כ תמר גוז'נסקי, בבקשה.

תמר גוז'נסקי:

יש סתירה מובנית בהתפתחות של מערכת החינוך וההשכלה לגבי האוכלוסייה הערבית בישראל. הסתירה נובעת מכך שמזה עשרים שנה יש מאמץ ניכר שנושא פרי, שיותר ויותר תלמידים יסיימו כיתה י"ב, ועד כמה שניתן, גם יעשו בחינות בגרות. זה כולל גם נערים וגם נערות. המאמץ החשוב הזה שנועד ליצור תשתית לצמיחת שיכבה בעלת ידע, כישורים ויכולת לשפר את רמת הקהילה, נעצר בכמה מחסומים. יש מחסום של הלימודים הגבוהים, ויש מחסום שמעמיד בסימן שאלה את כל המהלך הזה. אם בסופו של המאמץ הגדול שעושה כל המשפחה כדי להחזיק את הסטודנט, הוא לא יכול להתקדם במקצוע, פירוש הדבר שהמסר לאוכלוסייה הערבית הוא שלא כדאי להתאמץ ברכישת השכלה אקדמית,

כי ממילא לא יצא מזה שום דבר. יש לזה השלכות ארוכות טווח על שוק העבודה שפתוח בפני האוכלוסייה הערבית.

היה דיון על סגירת המתפרות, ושאלנו איזו הכשרה מקצועית עושים, ושמענו על קורסים מלפני חמישים שנה. כששאלנו מדוע אין קורסים מתקדמים, ענו לנו שאין מפעלים. שאלנו מדוע אין מפעלים יותר מתקדמים, והתשובה היתה שאין כוח עבודה מיומן. שאלנו מדוע אין כוח עבודה מיומן, וענו לנו שהם לא למדו מקצועות טכניים. זהו מין מעגל קסמים שדן את האוכלוסייה הזאת להמשיך במה שהגדירו לפני שלושים שנה כחוטבי עצים ושואבי מים. יש פה בעיה שיוצרת הרבה מאוד תיסכול, אבל גם משפיעה על מה שאנחנו מצפים מהאוכלוסייה הזאת לקראת המאה ה-21.

חלק גדול מהאקדמאים, גם מבין האקדמאים היהודים, נקלטים במשרות ציבוריות בשני תחומים: בשירותים ציבוריים ובחברות ממשלתיות. אלה שני תחומים שהם בשליטת המדינה ולא בשליטת מעסיקים פרטיים. אני חושבת שבנושא הזה המצב פשוט בלתי נסבל. לא מפתחים שירותים, אז אין עבודה. אין עבודה, אז לא כדאי ללמוד. הדברים האלה חוזרים על עצמם.

בישיבת הוועדה לגיל הרך, סיפרו על קלנסטרה. אחרי מאמץ גדול, הקימו שם גן טיפולי לילדים שדורשים חינוך מיוחד. לא השיגו לגן הזה גננת עם הכשרה מתאימה, אלא גננת רגילה. לפני שנתיים הם השיגו מהמועצה המקומית כנראה, ובעזרת עוד גורם, רכישת ציוד לפיזיותראפיה. מזה שנתיים הציוד עומד בצד מכוסה ניילון, והילדים שזקוקים לו, משחקים על ידו בצעצועים, אבל לא מקבלים פיזיותראפיה. אין פיזיותראפיה, כי אין פיזיותראפיסט, כי אין כסף, כי אין תקציב. למה שילכו ללמוד פיזיותראפיה, אם ממילא אין תקציב ולא יעסיקו אותם? מדובר כאן בהשלכות מרחיקות לכת לגבי הקהילה עצמה, מה היא מקבלת, ולאילו רמת שירותים היא זוכה.

היו"ר מקסים לוי:

אני רוצה לומר כמה דברים מניסיוני כראש עיר מעורבת עם אוכלוסייה ערבית ויהודית, ומניסיוני במערכת השילטון המקומי. עשינו מחקר על השאלה של כמה משרות יש בשירות המדינה. ישנם בסך הכל שני סמנכ"לים במשרד החינוך, אחד דרוזי והשני ערבי. לעניות דעתי, בקווי היסוד של הממשלה יש מידה רבה של שוויון. במערכת הציבורית יש אמנם חוק חובת מכרזים, אבל יש מידה רבה של אפשרות להביא לכך שבשירות הציבורי יועדפו יהודים על פני ערבים. ידוע שבעיית התעסוקה של הערבים קיימת לא רק בתחום הציבורי, אלא גם בתחום הפרטי. לפני זמן קצר היתה כתבה בטלוויזיה על ערבי ויהודי ששלחו מועמדות למשרה, כשלשניהם היו נתונים זהים, וקיבלו את היהודי.

הממשלה יכולה להעמיד משרות לאותם סקטורים גדולים, כדי שיהיה להם ייצוג. המצב הנוכחי לא טוב, למרות שאני רואה קליטה רבה של מהנדסים ואדריכלים ערבים בשלטון המקומי של היישובים הערבים. צריך לנסות להתמודד עם הבעיה, ולדעתי הוועדה צריכה לנסח החלטה שנותנת הזדמנות שווה בעבודה. החלטות הממשלה יוצרות מצב של תסכול, ואני חושב שקווי היסוד של הממשלה לא נותנים הזדמנות שווה לכולם. נצטרך לעורר את הממשלה להוסיף לקווי היסוד האלה דברים נוספים, כך שההזדמנות השווה תהיה לא רק לאלה שסייעו בשמירה על ביטחון המדינה, אלא לכל אזרח במדינת ישראל.

ג'ימי וינבלט:

אני מעורב בנושא מזה הרבה מאוד שנים, בעיקר מתוקף תפקידי כמרצה באוניברסיטה. אני כלכלן במקצועי, ולפני כעשר או שתים עשרה שנה כשהייתי ראש מחלקה לכלכלה באוניברסיטה, פנו אלי בוגרים ערבים של המחלקה לכלכלה. מעניין, אגב, שמספר הסטודנטים הערבים שלומדים כלכלה באוניברסיטת בן גוריון פחת קצת בשנים האחרונות, ויש לי הרושם שזה קשור בהעלאת סף הקבלה בגלל הבחינה

הפסיכומטרית, אבל גם היום יש עדיין מספר משמעותי של סטודנטים ערבים לכלכלה. הבוגרים שפנו אלי טענו שהם מסיימים תואר ראשון ושני, ועדיין עובדים כמלצרים, משום שכל מקום עבודה שמעסיק כלכלנים, מעדיף שלא להעסיק עובדים ערבים, ויותר מכך, הממשלה נרתעת מלעשות זאת. חלק גדול מבוגרי לימודי הכלכלה מועסקים על ידי משרדי הממשלה והסקטור הציבורי בכלל, למשל בעיריות, במועצות מקומיות, וכו'. רוב המקומות האלה נמנעים מלהעסיק עובדים ערבים. אני יודע מתוך מחקרים שנעשו, שכחצי אחוז מכל האקדמאים הערבים מועסקים בסקטור הציבורי, לעומת כ-15% מהאקדמאים היהודים. הסקטור הציבורי הוא מאגר גדול של מקומות עבודה, שלרוב הערבים אין גישה אליהם.

היו"ר מקסים לוי:

צריך לדעתך לפתוח תקנים מיוחדים לערבים?

ג'ימי וינבלט:

אולי.

היו"ר מקסים לוי:

חובת המכרזים מלמדת על כך שבשירות הציבורי לא ניתן להפלות אדם כזה או אחר.

תמר גוז'נסקי:

אבל אפשר לעשות שינוי למטרה ראויה.

היו"ר מקסים לוי:

כמה ערבים עובדים במשרד הפנים?

ג'ימי וינבלט:

אינני יודע, אבל אם אני מתייחס למשרדי ממשלה ככלל, עובדים בהם מעט מאוד ערבים. אין לי נתונים מספריים, אבל ידוע לי שנעשו מחקרים בנושא, למשל על ידי מאג'ד אל חג'מי מאוניברסיטת חיפה.

מנחם זינדל:

כמה ערבים עובדים במחלקה שלך באוניברסיטת בן גוריון?

ג'ימי וינבלט:

אני יכול לומר שבפקולטה שאני עומד בראשה יש 210 תקנים, ויש ארבעה חברי סגל ערבים שכולם בדואים.

סופה לנדבר:

כמה עולים יש שם?

ג'ימי וינבלט:

יש המון עולים, אינני יודע בדיוק כמה.

היו"ר מקסים לוי:

השאלה היא לא כמה עובדים ערבים יש באקדמיה, כי האקדמיה זקוקה למחנכים במגזר הערבי. השאלה היא מדוע אין משרות במשרדי הממשלה, כדי שהם יעסקו בתכנון ובראייה כוללת. גם במגזר הערבי לא ייקחו לכתחילה מהנדס יהודי. לדעתי, אין צורך להאבק במישור הפרטי, אלא במישור הציבורי של העסקת אקדמאים במשרדי הממשלה ובחברות ממשלתיות.

ג'ימי וינבלט:

אפשר גם לתת תמריצים לסקטור העסקי להעסיק אקדמאים ערבים. אין שום סיבה שבנק בתל אביב לא יעסיק אקדמאי ערבי אם הוא מתאים. גם במשרד האוצר אין אקדמאים ערבים, ואין לכך הצדקה.

היו"ר מקסים לוי:

מר מנחם זינדל, בבקשה.

מנחם זינדל:

אציג נתונים לגבי שירות המדינה. שירות המדינה הוא משרדי הממשלה, וזה כולל 46 אלף עובדים, לא כולל מערכת הביטחון, מורים והסקטור הציבורי. כיום עובדים בשירות המדינה 2,357 ערבים ודרוזים. מתחילת שנת 1994 כשהתחיל המבצע של שילוב הערבים והדרוזים, התקבלו עד היום 989 עובדים. לפני כן היו כ-1,400 עובדים ערבים ודרוזים. מתוך הקבוצה של 2,357 יש 610 אקדמאים בעלי תואר ראשון, שני ושלישי. ישנם 269 בעלי תואר שלישי שמועסקים בשירות המדינה. מאפריל 1996 עד תחילת יוני, מתוך 989 עובדים, התקבלו לעבודה 328 עובדים במסגרת או במשרות קבועות.

ישנם ארבעה משרדים שבהם יש חלק ניכר מתוך המספר של 2,357 העובדים הערבים והדרוזים בשירות המדינה. בבתי חולים יש 1,370 עובדים ערבים ודרוזים ויותר מ-230 רופאים ערבים ודרוזים. במשרד האוצר ובאגפי המיסים יש 219 עובדים, במשרד העבודה והרווחה על כל אגפיו 119 עובדים, במשרד החינוך 100 עובדים, אבל זה לא כולל מורים, במשרד הפנים 30 עובדים, במשרד המשפטים שבעה עובדים, ובבתי המשפט 82 עובדים. מבחינת עיסוקים בולטים, יש 219 רופאים, 768 אחיות, 96 עובדי הוראה שעובדים במשרד החינוך והם פקידים או מפקחים, 19 מהנדסים וחמישה פסיכולוגים.

מניסיוננו, כשנציבות שירות המדינה יוצאת במכרז למשרות כגון מהנדסים או משפטנים, ומפרסמת שלוש או ארבע פעמים, לא ניגש אף מועמד.

אחמד סעד:

זה לא נובע מתוך יאוש?

מנחם זינדל:

אינני יודע. שמענו מעמותת "סיכוי" שיש מחקרים שמצביעים על כך שלחלק מהמהנדסים יש רתיעה מלהגיש את מועמדותם למשרות שהממשלה מכריזה עליהן. יש יותר נטייה לגשת למכרזים רגילים. שמעתי שהרתיעה נובעת מכך שאלה משרות "מטעם", וזה לא עושה רושם טוב. בשנים האחרונות מחפשים בנרות מהנדסים. היו משרות במשרד המשפטים של תרגום מעברית לערבית ומערבית לעברית, המכרז לכך חזר 4-5 פעמים, ואף אחד לא הגיש את מועמדותו, למרות שדווקא למשרות כאלה היו צריכים להגיש.

תמר גוז'נסקי:

אולי לא הגישו בגלל שחובת המגורים היא בעיר מסויימת.

מנחם זינדל:

יכול להיות, אבל נציבות שירות המדינה היא לא לשכת עבודה. תפקיד הנציבות הוא לבחור אנשים מתאימים למשרות, והיא יכולה לבחור מאלה שמגישים את מועמדותם.

היו"ר מקסים לוי:

אנחנו מדברים כרגע על המדיניות שצריכה להיות.

מנחם זינדל:

יש מדיניות, כי הממשלה הקצתה 160 משרות לשלוש שנים, וזה גרם ליותר מודעות בכך שלמשרד שקלט עשרה עובדים, אין שום מעצורים לקלוט עוד, אם העובדים טובים. הקצאת 160 המשרות היוותה פעולת הסברה טובה, כי היום המשרדים קולטים ערבים בלי שיבקשו זאת מהם. אם למע"צ יש מועמד ערבי למשרת מהנדס, הוא ייקלט בלי בעיה. קיימת גם בעיה שהמשכורת בשירות המדינה נמוכה.

היו"ר מקסים לוי:

ישנה בעיה במגזר הערבי, בכך שלא מקבלים ערבים לחברות ביטחוניות, לחברות ממשלתיות ולחברת החשמל, מכל מיני סיבות ביטחוניות. בצורה כזאת, המעגל מצטמצם עוד יותר, ולכן צריך לתקן את העוול ולקלוט אותם במשרדי ממשלה בתפקידים בהם יוכלו לסייע ולהיות מעורבים. זו לא טענה לנציבות, אלא טענה בסיסית לגבי מדיניות הממשלה, כדי למנוע מהערבים הרגשת תיסכול עקב המעגל המצומצם שהם יכולים להכנס לתוכו. אם התעשייה האווירית, חברת החשמל או חברות אחרות היו מעסיקות את הערבים באופן שווה, לא היה מקום לדיון כאן.

מנחם זינדל:

אני רוצה לומר שאמנם אספנו נתונים, אבל הם לא מעודכנים. לפני כשנתיים וחצי התקבלו לחברת החשמל במשרות זמניות כ-300 עובדים ערבים. אני לא מוסמך לתת תשובה לגבי חברות ממשלתיות, כי אנחנו לא עוסקים בזה.

היו"ר מקסים לוי:

מר מפרע מחמוד, בבקשה.

מפרע מחמוד:

אני בטוח שכל אחד מהנוכחים פה יכול לספר הרבה סיפורים אישיים לגבי נושא הדיון, אבל אני אקצר בדבריי. אם באמת רוצים לפתור את הבעיות, הכל פונקציה של מדיניות. הבעיה לא התחילה בשנת 1996, אלא בשנת 1948. אני מלין בנושא הזה על כל הממשלות ועל כל האירגונים במדינת ישראל, ואני לא מתייחס כאן לשמאל וימין, כי הכל שחור בעניין הזה. אם נקלטו מספר אקדמאים ערבים במערכת הבריאות, זה רק בגלל לחץ שהמערכת היתה נתונה בו, ולא מתוך התחשבות או מדיניות.

לגבי חברת החשמל, 300 העובדים הערבים שלה הם קבלנים שעובדים במקומות שבהם בונים לטענתם דווקא את הדברים הביטחוניים. בחברת החשמל יש בעיה יותר חמורה שפוגעת ביהודים וערבים כאחד. יש שם קרטל של אירגון העובדים המקומי, ויש קודם כל זכות לבני עובדים להתקבל לעבודה, ואתם לא מודעים לכך. עניין הביטחון הוא רק

עילה. אני מכיר מספיק אנשים שמתכופפים בפני הוועדים המקומיים והמחוזיים. לגבי ההשכלה, אפילו אם המצב יורע, לא נפסיק ללמוד. אני מחנך את הילדים של שילמדו, ולא חשוב במה יעסקו.

תמר גוז'נסקי:

אבל זה לא נכון לפי הנתונים, כי לפי הנתונים יש ירידה במספר האקדמאים בקרב המועסקים הערבים.

מפרע מחמוד:

יש ירידה בתעסוקה שלהם.

תמר גוז'נסקי:

זאת מגמה הפוכה למגמה שקיימת בציבור היהודי.

מפרע מחמוד:

נכון, אבל אנחנו נמשיך ללמוד. אפילו אם היו מחזירים אותנו היום להיות חוטבי עצים ושואבי מים, היינו צריכים השכלה. ההשכלה היא הכלי היחיד שנשאר לנו. אם היתה באמת נכונות ממשלתית לפתור את הבעיה, ברור שההתנהגות הממשלתית היתה משפיעה על הסקטור הציבורי והפרטי. הנתונים האלה לא חדשים, הם רק יחמירו, כל עוד לא מטפלים בבעיה מן השורש.

היו"ר מקסים לוי:

מר יורם פרי, בבקשה.

יורם פרי:

אני נמצא כאן כנציג של קרן כהנוב, שהיא קרן פילנטרופית קנדית, שנכנסה לפני חמש שנים לטיפול בתחום הזה. אני מסייע לקרן הזאת במסגרת הפעילות הציבורית שלי בתחום הספציפי הזה. נדמה לי שהדברים שאומר הם קרן האור היחידה שאפשר להציג בדיון הזה, כי כידוע המצב חמור. קרן כהנוב שעוסקת בשינוי ופיתוח חברתי אצל יהודים וערבים, בנושא חינוך, חברה, קהילה, וכו', בחנה לפני מספר שנים את נושא העסקת אקדמאים במוסדות להשכלה גבוהה. בסקר שנעשה בשעתו, מצאנו שהיו בסך הכל כ-12 מרצים אקדמאים, מתוך 4,000 מרצים במוסדות להשכלה גבוהה, כלומר, פחות מחצי אחוז. ניסיון לשנות את המצב באופן מוסדי לא הצליח, ואז הקרן אמרה שהיא תעשה ניסיון של פעילות וולונטרית ותכפה על המערכת הממוסדת לשנות את המדיניות שלה. החשיבות בטיפול הדוגמה הקטנה שלי, היא כיצד אפשר על ידי פעילות וולונטרית, לא רק לשנות את המצב, אלא להביא לשינוי מוסדי, כלומר, לכפות על הגופים הציבוריים והמוסדיים לשנות את המדיניות שלהם.

היו"ר מקסים לוי:

לאילו מרצים אתה מתכוון? כי הרי יש מרצים יהודים בשפה הערבית.

יורם פרי:

מספר המרצים הערבים הקבועים בכל המוסדות להשכלה גבוהה בישראל היה 12-13. היו עוד 10-12 שהיו במשרות חלקיות.

קרן כהנוב הקימה תוכנית מלגות "מעוף", שמקבילות למלגות "אלון" של המועצה להשכלה גבוהה. הרעיון הבסיסי היה שהקרן מממנת למשך שלוש שנים את המשכורת של המרצה הצעיר שמצטרף לאוניברסיטה, בתנאי שהאוניברסיטה מתחייבת להעסיק אותו לאחר מכן, אם הוא עומד בתנאים האקדמיים. בשנה-שנתיים הראשונות הקרן מימנה שלושה-ארבעה מרצים כאלה, ולאחר שנתיים-שלוש, המועצה להשכלה גבוהה הבינה שהיא לא יכולה להשאיר את המצב הזה פתוח, שיש מלגות "אלון" שרק יהודים פונים אליהן, יש מלגות לעולים חדשים שרק עולים חדשים פונים אליהן, ואין אפשרות למרצים ערבים לעשות את זה. לפני שלוש שנים המועצה להשכלה גבוהה הצטרפה לקרן כהנוב, ומאז יש לנו שש מלגות בשנה, שלוש של קרן כהנוב ושלוש של המועצה להשכלה גבוהה. יש ועדת היגוי שאני מרכז אותה, בראשה עומד הרקטור של האוניברסיטה העברית בירושלים, והיא בוחנת מזה שלוש שנים כל שנה, כ-13 הצעות ונותנת מלגות.

בשבוע שעבר היה המושב החגיגי לסיום שלוש השנים הראשונות, נחתם הסכם לשלוש שנים נוספות, והאווירה שהיתה בשבוע שעבר היתה מאוד חגיגית, כי מ-13 מרצים, עלינו ל-30, ובעוד שלוש שנים נעלה ל-45 ויותר. מדובר על מספרים קטנים מאוד, אבל באופן מוחלט מדובר פה על מהפיכה. עליה מ-13 איש ל-30 איש, זאת באמת מהפיכה. המסקנה היא שבאמצעות טיפול נקודתי אפשר לסייע בפיתרון הבעיה, וזאת היתה ההמלצה שלי ב-1994. כשהסתבר שאי אפשר ללכת למערכת גדולה וממוסדת, אמרנו שנתמסר לטיפול נקודתי באוניברסיטאות שונות. התוצאה היתה שהעניין הזה באמת השפיע, ואני מניח שבעוד שלוש שנים קרן כהנוב תוכל לעזוב את התחום הזה, המועצה להשכלה גבוהה כבר תצטרך להמשיך בעצמה, ואולי לעלות מ-6 מלגות ל-15 מלגות, ועל כן נוכל להתפנות למקומות אחרים.

המסקנה היא שבראש וראשונה צריך מודעות ציבורית ומודעות של אנשים שעוסקים בתחום. כשהלכתי בשנת 1994 לכמה ראשי אוניברסיטאות, נשיא אוניברסיטה מכובדת אמר לי שכשיש מועמדים טובים הם נכנסים ואין שום בעיה. שאלתי אותו למה בכל זאת אין מרצים ערבים, והוא אמר שלא היתה פנייה כזאת. זה קישקוש. היום יש 400 אקדמאים שמחפשים עבודה באוניברסיטאות ולא מצליחים לחדור לתוכן. אני מניח שמתוכם יש קבוצה לא קטנה שיכולה להכנס, לא כולם כמובן, כי גם לא כל האקדמאים היהודים יכולים להכנס לאוניברסיטאות. עדיין לא פנו אלינו מהטכניון, מרחובות ומבר-אילן. האוניברסיטאות שקלטו מרצים ערבים בחמש השנים האחרונות הן בירושלים, תל אביב, חיפה ובאר שבע. אני בטוח שבשנתיים הקרובות יבואו גם מהטכניון וגם מהאוניברסיטאות האחרות.

היו"ר מקסים לוי:

מר עלי אסדי, בבקשה.

עלי אסדי:

אני רוצה לציין שבמערכת החינוך הערבית בישראל ישנם כ-14,000 עובדים, מתוכם 5,000 אקדמאים בדרגים שונים. 10% מתוכם הם בעלי תואר שני או שלישי, 60% מתוכם הם בעלי תואר ראשון, והשאר הם מוסמך, מוסמך בכיר, ובלתי מוסמך. לגבי מערכת החינוך, בתוכנית החומש האחרונה נכנסו במסלול של מזכירים, אבל לא במידה מספקת, כאשר הנחת היסוד היא שכל שהמערכת מתקדמת, עולות הציפיות ממנה. לדוגמה, במערכת החינוך היום פועלים להעלאת אחוז הזכאים לבגרות גם בטיפול נקודתי וגם בטיפול כוללני, לכן במישור התיאורטי המערכת מתקדמת, אבל במישור היישומי צריכים לשלב יותר ויותר.

אם הגישה של משרד החינוך כיום היא של פיזור החינוך הערבי ושילובו במערכת, זה תופס לגבי כל האוכלוסייה.
היו"ר מקסים לוי:

אבל אני לא חושב שיש בעיה בחינוך.

עלי אסדי:

יש בעיה. הבעיה היא שיש בוגרי אוניברסיטה ערבים שלא משולבים. לוחצים עלינו במערכת, ולפעמים קולטים מועמד טוב בתחומי, אבל מצד שני אין תכנון לצרכי החינוך הערבי לקבל במקביל למסלולים באוניברסיטה, ואפילו אם ירצו, לא יתקבלו. אני חושב להגיש תוכנית שתציע קודם כל לעשות מחקר על המגזר הערבי, ולאור הצרכים נקבע את התוכנית. התוכנית תצטרך להיות מיושמת, והיישום הוא השילוב הזה. שנית, לשר יש תוכנית חומש לחינוך הערבי. אני מקווה שהוועדה הזאת תמליץ בפני ממשלת ישראל לתגבר ולתת למשרד החינוך יותר תקנים ליישום. אתמול הודיעו לי על הפשרת ארבעה וחצי תקנים של מזכירים ערבים מאלה שהוקפאו. אם תשלבו אותנו כעובדי ייצור בתוך אגפי המדינה ומשרדיה, לא נדרוש ניהול עצמי, כי אנחנו רוצים שילוב בתוך המדינה. השילוב מתחיל בשטח החינוך, כי החינוך הוא הבסיס לחיים בארץ.

היו"ר מקסים לוי:

מר כמאל חואלד, בבקשה.

כמאל חואלד:

במגזר הערבי קיימות כשבע מכללות במסלולים להכשרת עובדי הוראה. טיך כל המורים הערבים האקדמאים שמועסקים במכללות הם כ-350, מתוכם 10% בעלי תואר ראשון, 50% בעלי תואר שני, ו-40% בעלי תואר שלישי. בשנתיים האחרונות נקלטו עשרות אקדמאים ערבים בעלי תואר שני ושלישי, וזאת עקב הגידול במכסת הלומדים. פתחנו כיתות חדשות להכשרת עובדי הוראה, ועקב כך קלטנו כמובן מורים. במקביל, המכללות שלנו מכשירות גם אקדמאים להוראה בבתי הספר היסודיים והעל יסודיים. כפי שצויין כאן, הבוגרים שלנו מועסקים בבתי הספר, וכ-35% מהמורים בשטח הם אקדמאים.

מדי שנה פונים אלינו אקדמאים ערבים בעלי תואר שני ושלישי שמעוניינים לעסוק בהוראה, כיוון שלא מצאו עבודה אחרת. יש לנו עשרות פניות כאלה מדי שנה. במקביל אנו מקיימים גם תוכניות לימודים להסבת אקדמאים להוראה בבתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים.

צויין כאן שכ-900 עובדים ערבים נקלטו בשנתיים האחרונות. ידוע לי שחלק מהמשרות הן בלתי צמיתות. וודאי שמעתם שעל פי התקנים האלה, חלק מן המועסקים קיבלו לאחרונה הפסקות עבודה, וזה כולל מפקחים מקצועיים במשרד החינוך. אני חושב שיש פיתרון לבעיה זו, בכך שיהפכו את המשרות הבלתי צמיתות למשרות צמיתות. לא ייתכן שאחרי שלוש שנים שעובד מועסק במשרה מסויימת, יאמרו לו שהמשרה לא צמיתה ושיילך הביתה. צריך לפתור את הבעיה הזאת.

היו"ר מקסים לוי:

מר אסעד גאנס, בבקשה.

אסעד גאנס:

אני עוקב כבר שלוש-ארבע שנים אחרי נושא קליטת האקדמאים, ואני חושב שההחלטה היחידה שיכולה להתקבל, היא לעשות אפליה חיובית. אנחנו לא טובים מארצות הברית ומארצות אחרות. הדוגמאות שנתנו ד"ר יורם פרי וד"ר מנחם זינדל על קליטת אקדמאים ערבים בשנים האחרונות, הן בעיקר תודות למדיניות של אפליה חיובית, שהביצוע שלה אפשרי. היועץ המשפטי הקודם לממשלה וגם בג"ץ נתנו לכך הכשר, ואני מבין שההחלטה בקשר למבצע הבא של קליטת אקדמאים, עומדת עכשיו בפני היועץ המשפטי הנוכחי. אני חושב שאם הממשלה לא תחליט על מדיניות של אפליה חיובית, הבעיה לא תפטר, כי לערבים אין סיכוי מול החברה המצליחה של האשכנזים המשכילים. אפליה חיובית תוכל לעזור בפיתרון הבעיה, ואין דרך אחרת.

היו"ר מקסים לוי:

מר יעקב נזרי, בבקשה.

יעקב נזרי:

הצטיידתי בנתונים לגבי הפעילות של שירות התעסוקה בנושא הטיפול באקדמאים. סך כל המטופלים דורשי העבודה בלשכות התעסוקה בינואר 1997 היה כ-129,000 איש, מתוכם 11,700 מבני המיעוטים, כלומר, ערבים, כשהתפלגות היא 7,900 גברים, ו-3,800 נשים, מתוכם 299 אקדמאים. בחודש פברואר, סך כל המטופלים היה 132,000, כשמתוכם המטופלים מהמגזר הערבי היו 12,400, מתוכם 315 אקדמאים. בחודש מרץ סך כל המטופלים דורשי העבודה היה 137,000, מתוכם 13,400 ערבים, מתוכם 304 אקדמאים מטופלים בלשכות האקדמאים. באפריל היו 141,000 דורשי עבודה, מתוכם 12,100 מהמגזר הערבי, מתוכם 263 אקדמאים ערבים. במאי סך כל דורשי העבודה היה 142,000, מתוכם 13,200 ערבים, מתוכם 290 אקדמאים. הגרעין של המטופלים דורשי העבודה האקדמאים בלשכות התעסוקה, נע סביב 300 מטופלים פחות או יותר.

תמר גוז'נסקי:

כמה זמן הפונים נשארים בטיפולכם?

יעקב נזרי:

אין הגבלת זמן. דורש העבודה יכול להופיע עד שהוא מוצא לו תעסוקה. על פי ההתפלגות שיש לי מבחינה יישובית, בנקודות היישוביות שאנחנו מטפלים בהן, גם במגזר הערבי, ההתפלגות היא במכלול המקצועות של רופאים, משפטנים, רואי חשבון, עורכי דין, מהנדסי חשמל, כלכלנים, מהנדסי בניין, רוקחים, מזרחנים, אדריכלים, מהנדסי אלקטרוניקה, מינהל עסקים, היסטוריונים, סוציולוגים, פיזיקאים, מודדים, וטרינרים, יועצים חינוכיים, ביולוגים, כימאים, מורים לחינוך גופני, מלונאים ועוד. אלה המקצועות שבהם מצויידיים בעלי ההשכלה האקדמאית שבאים לשירות התעסוקה.

הבעיה היא שמבחינתנו אנחנו נותנים טיפול שווה לדורש העבודה. דורש העבודה שמגיע לשירות התעסוקה, מקבל הצעת משרה שפתוחה לכל. אין הגבלה של דת או לאום.

היו"ר מקסים לוי:

אתה נותן נתונים, אבל השאלה של אפליה מתקנת חיובית היא לאור מצב התעסוקה של האקדמאים הערבים, ואי יכולתם להכנס לתעסוקה ביטחונית או מסווגת. השאלה היא מה לשכת התעסוקה יכולה לעשות במקצועות שמתירים לערבים לעסוק בהם?

יעקב נזרי:

היות שאנחנו חיים בחברה מערבית, השוק עושה את שלו גם בהיבט התעסוקתי. שמעתי מאלה שמכירים את השטח, שנפתחות נישות תעסוקתיות לאקדמאים, במיוחד בתקופה האחרונה, בתחומים שלא הכרנו אותם בעבר. לדוגמה, המאבק הסמוי בין קופות החולים שנוצר בעקבות חוק בריאות ממלכתי, נותן דחיפה של חדירת יותר מרפאות למגזר הערבי, וזה גרם שהשקעת המשאבים במגזר הזה גדלה, ומספר המועסקים בנישה הזאת גדל.

היו"ר מקסים לוי:

אתה מתכוון שאם יהיו שינויים של הפרטה במשק, היכולת של הערבים האקדמאים להכנס תהיה יותר קלה?

יעקב נזרי:

אני מציג את המצב בנישה המצומצמת של הרפואה, למרות שזה יכול לקרות בכל תחומי החיים. אם תהיה הפרטה, החשבון יהיה כלכלי.

היו"ר מקסים לוי:

אני מכיר את התופעה שאנחנו מדברים עליה כבר שנים ארוכות, ואנחנו רוצים לתקן עוול שלא תוקן שנים בכל הממשלות. אני רוצה להבין מהי ההחלטה שנוכל לקבל כאן, כדי לפעול לפיתרון הבעיה. אפשר לדבר הרבה, אבל השאלה היא מה נוכל להציע. אפשר להציע הצעת חוק של אפליה חיובית במשרות מסויימות.

יעקב נזרי:

מניסיון העבר של הפרוייקט שצויין פה על ידי מר זינדל, בכל המגמה שהוצהרה ויושמה, אנחנו יכולים להצביע על הישגים. ההחלטה צריכה להיות פר-כמותית, פר-תקציבית פר-יישומית עם מעקב, פר-חלוקה מגזרית. הנתונים שיש לנו מראים שמתוך כ-850 מועסקים בכל רחבי הארץ, ישנם 24 מנהלי סניפים. אמנם זו לא ההקצאה שהיתה צריכה להיות, אבל גם אנחנו תרמנו את חלקנו. אם ימשיכו בפרוייקט הזה, יכול להיות שהנתונים שיציגו בעוד שנה-שנתיים יהיו יותר טובים בתעסוקה במקומות ציבוריים. אנחנו יודעים שכוחות המשק עושים את שלהם. רוב המשרות שמועסקים בהן אקדמאים מהמגזר הערבי, הן דווקא במגזר העסקי. אני יודע שהרבה מעסיקים בחיפה מקבלים מועמד על בסיס האפשרות שלו, ההשכלה שלו וההתאמה שלו, ולא דווקא על בסיס הלאום שלו.

היו"ר מקסים לוי:

מר נגיב מועדי, בבקשה.

נגיב מועדי:

עניין העסקת האקדמאים צריך להתחיל מהבית, ולא צריך להזכיר גזענות ואפליה. לכל יישוב יש בתוכו מקומות עבודה. הרשות המקומית צריכה להעסיק את האקדמאים במחלקות של אותה רשות בכפר הערבי, ולא לקבל עובדים לפי פוליטיקה פנימית. צריך להיות מנהל מחלקה אקדמאי במועצה, במקום מנהל שמונה במינוי פוליטי. צריך לחוקק חוק שראש המחלקה ברשות המקומית יצטרך להיות אקדמאי.

היו"ר מקסים לוי:

בשנת 1984 היו ראשי רשויות שלא ידעו מה לעשות כשהם נבחרו, ואז אירגנו להם דרך הג'וינט קורס של שלוש שנים כדי ללמוד מה זה ניהול עיר. השאלה שלך תמוהה, משום שכיום, אם ראש רשות לא ממלא אחר חוק חובת המכרזים במינוי ראשי מחלקות ועובדים, הוא עובר על החוק. זה נכון שגם כשיש תארים אקדמאיים, לפעמים מקבלים מועמד לא מוצלח.

תמר גוז'נסקי:

רעיון ההעדפה המתקנת מאוד מקובל עלי. בזמנו קיבלנו בכנסת החלטה של העדפה מתקנת לנשים בקשר לדירקטורים של חברות ממשלתיות. ההחלטה אומרת שאם יש שני מועמדים גבר ואישה, ולשניהם יש נתונים זהים, יקבלו את האישה, כי חסרות נשים. הודות לחוק הזה, מספר הנשים בדירקטוריונים גדל פי שלושים בערך. הסתבר שנשים יכולות לנהל חברות, וגילו שיש נשים מוכשרות. אני חושבת שבעתיד החוק יהיה מיותר, כי אנשים לא יבינו איך לפני שנים חשבו שנשים לא יכולות לנהל. אם נקיש

מזה, אפשר להעביר חוק כזה לגבי הערבים. הבעיה היא שהעברת חוק להעדפה מתקנת לגבי ערבים תהיה הרבה יותר קשה מאשר חוק לגבי נשים, אבל אני בעד חוק כזה. צריך לזכור שהעדפה מתקנת כזאת עוסקת רק בנושא מאוד מקומי של דירקטוריונים, ולא בכלל בתחומים בכירים.

אני מציעה לעשות סקר בשיתוף פעולה של משרדי הממשלה ועמותות שמעוניינות בכך, בשאלה אילו תחומים חסרים במגזר הערבי כרגע, כשהמדינה חייבת לתת את השירות הזה, אבל היא לא נותנת, כי אין לה אנשים. אתן דוגמה לכך ממקצוע קלינאות תקשורת, כלומר, ריפוי ליקוי בדיבור. יש מספר אפסי של קלינאי תקשורת. כדי להתקבל ללימודי קלינאות תקשורת, צריך לעמוד בבחינות כמו לרפואה. יש חוק חינוך מיוחד שמחייב לתת לכל הילדים מגיל שלוש עד גיל 21 שזקוקים לשירות הזה, שירות של קלינאי תקשורת. קלינאי תקשורת צריך לדבר את השפה של הילד. אחרי שהיו מחשבים כמה קלינאי תקשורת צריכים לצורך יישום החינוך המיוחד, היו מכשירים מספר מתאים של אנשים למקצוע זה במשך כמה שנים. אפשר לעשות אותו דבר בתחומים אחרים. אני יודעת שבזמנו היו חסרות אחרות לתחנות טיפות חלב אצל הבדואים בנגב בפזורה, ועשו תוכנית מאוד קונקרטיבית במשרד הבריאות. לקחו נערות, נתנו להן תנאים ייחודיים ופתרו את הבעיה. בנוסף לאפליה המתקנת, אם משרדי הממשלה יעשו כמה תוכניות מאוד ברורות, זה יעזור בפיתרון הבעיה.

היו"ר מקסים לוי:

בציבור הערבי יש מחסור משווע בתוך היישובים הערביים בעובדים סוציאליים, כי הולכים ללמוד מינהל עסקים. יש מקצועות שבהם יש חוסר בולט של עובדים, אבל אנחנו לא מדברים על זה, אלא אנחנו מדברים על בעיית שילוב האקדמאים במשרדי ממשלה לתפקידים בכירים.

הגב' אנה גלוק, בבקשה.

אנה גלוק:

במסגרת המחלקה להסבת אקדמאים במשרד העבודה והרווחה, אנחנו מקיימים קורסים להסבת אקדמאים, עם השמה בעבודה. אקדמאים עושים הסבה למקצוע מסויים, ואותו מוסד שמכשיר אותם, מתחייב גם למצוא להם עבודה, בין אם זה במפעל עצמו, או במפעלים אחרים. אנחנו יכולים להציע, יחד עם השילטון המקומי ביישובים הערבים, לקיים קורסים כאלה לאקדמאים.

היו"ר מקסים לוי:

אני מציע לסכם ולומר שהוועדה קוראת לממשלה לשלב אקדמאים מהמגזר הערבי בכל משרדי הממשלה ובעמדות שיש באפשרותם להיות מעורבים בהן, וזאת קריאה לראש הממשלה לבחון גם תיקון בקווי היסוד של הממשלה הנוכחית בנושא זה. אני אנסח מכתב אישי לראש הממשלה בנושא זה. אני רוצה להגיש הצעת חוק לגבי האפליה המתקנת.

אני מודה לכם, הישיבה נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 9:55